

SVETOVANJE BOLNIKOM PRED PRIČETKOM ZDRAVLJENJA Z RADIOTERAPIJO

Patient counselling prior to radiotherapy treatment

Vesna Jašić, mag.zdr.neg., Nina Kastelic, dipl.ms.

Onkološki inštitut
Posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego

vjasic@onko-i.si
nkastelic@onko-i.si

IZVLEČEK

V okviru posvetovalnice za onkološko zdravstveno nego na Onkološkem inštitutu Ljubljana poteka svetovanje bolnikom pred pričetkom zdravljenja z obsevanjem. Onkologija je medicinska veda, ki pridobiva, razvija in širi znanja o vzrokih, preventivi in zdravljenju malignih tumorjev.

Za onkološke bolnike, ki se zdravijo z ionizirajočim sevanjem, ima zdravstvena vzgoja velik pomen pred pričetkom zdravljenja vse od zdravstvene vzgoje, do pravilno izpeljanih zdravstveno-negovalnih postopkov, ki vplivajo na kakovost življenja bolnikov.

Posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego je namenjena za zdravstveno-vzgojnemu individualnemu svetovanju, predvsem za ambulantno zdravljene bolnike pred specifičnim onkološkim zdravljenjem, med njim in po njem. Bolniki z rakom se namreč med boleznijo in onkološkim zdravljenjem soočajo z različnimi neželenimi učinki zdravljenja z obsevanjem, ki pomembno vplivajo na kakovost njihovega življenja.

Ključne besede: posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego, obsevanje, zdravstvena vzgoja, individualno svetovanje, onkološki bolnik

ABSTRACT

The Oncology Nursing and Care Counselling Service counsels patients undergoing radiation therapy at the Institute of Oncology Ljubljana. Oncology is a branch of medicine that deals with cancer. It studies malignant and other diseases, educates the public on their causes, prevention, and treatment.

Oncological treatment often includes radiotherapy which uses ionizing radiation to destroy cancer cells. Counselling before beginning radiation therapy is very important and should cover all aspects of treatment which can affect patients' quality of life, from health education to appropriate use of various nursing procedures.

The Oncology Nursing and Care Counselling Service mostly provide individual health education and counselling before, during, and after oncological treatment for patients attending cancer clinics. Cancer patients have to cope with various unwanted side effects of radiation therapy during their treatment which can lead to a significantly lower quality of life.

Key words: Oncology Nursing and Care Counselling Service, radiotherapy, health education, individual counselling, cancer patient

UVOD

Radioterapija ali obsevanje lahko za bolnika predstavlja velik stresni dogodek. Pomanjkanje informacij o pričakovanih neželenih učinkih, lahko pri bolniku poslabšajo njegovo zdravstveno stanje (Edmonds & McGuire, 2007). Lokar (2009) navaja, da medicinske sestre delujejo na različnih področjih, ki jih prinašajo novi pristopi onkološkega zdravljenja, mednje spadajo tudi informiranje, izobraževanje in zdravstvena vzgoja. Neuss in sod. (2013) tudi poudarjajo kako je izvedba zdravstvene vzgoje pomemben del onkološke zdravstvene nege in že stalnica v večini onkoloških centrov po svetu.

Bolniku, ki se bo zdravil z obsevanjem, veliko pomeni podpora, dobro informiranje pred pričetkom zdravljenja, da lahko lažje pričakuje in premaguje morebitne neželene učinke obsevanja. Medicinska sestra ima zato pomembno vlogo s seznanitvijo bolnikov o možnih neželenih učinkih obsevanja, po oblikovanih standardih za posamezna zdravstveno-vzgojna področja z učnimi vsebinami in tako pripomore k boljšemu sodelovanju bolnika in njegovih bližnjih. Na bolnika vpliva tako, da bolje sodeluje in ga spodbuja k samostojni samooskrbi (The National Oncology Nursing Society, 2007).

Razširitev posvetovalnice onkološke zdravstvene nege

Posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego na Onkološkem inštitutu Ljubljana (OIL) deluje že od leta 1999. Ker posvetovalnica zaradi različnih vzrokov ni zaživela v celoti, se je v Dejavnosti zdravstvene nege in oskrbe na OIL pojavila potreba, razširitve in nadgraditve delovanja posvetovalnice za onkološko zdravstveno nego. Posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego že četrto leto intenzivno izvaja z individualno zdravstveno vzgojnim delom svetovanja, individualnim telefonskim svetovanjem, ter svetovanjem po elektronski pošti. Bolniku se posredujemo:

- osnovne informacije o poteku in možnostih pomoči med obravnavo na OIL,
- informacije o možnih pričakovanih neželenih učinkih, ki se lahko pojavijo med onkološkim zdravljenjem,
- nasvete za preprečevanje in obvladovanje neželenih učinkov zdravljenja v okviru zdravstvene nege,
- informacije o zdravem načinu življenja.

Individualno zdravstveno-vzgojno delo v posvetovalnici izvajajo medicinske sestre z visokošolsko in univerzitetno izobrazbo. Za kakovostno zdravstveno vzgojno delo in svetovanje, morajo imeti medicinske sestre dovolj znanja, izkušenj in izoblikovane komunikacijske spretnosti za delo z bolniki.

Na osnovi dobre negovalne anamneze lahko načrtuje aktivnosti zdravstvene nege in jih z veliko mero strokovnosti ter empatije tudi uspešno izpelje.

Vpliv zdravstveno negovalnega svetovanja pred obsevanjem

Radioterapija je klinični postopek, ki za zdravljenje malignih tumorjev in nemalighnih boleznih uporablja ionizirajoče sevanje. Ker je uporaba ionizirajočega sevanja usmerjena na točno določeno mesto v telesu, jo uvrščamo med lokalne načine zdravljenja. Namen radioterapije je čim bolj natančno dodeliti dozo sevanja na tumor in hkrati omejiti dozo na zdravo tkivo. Končni rezultat obsevanja je lahko uničenje tumorja in ozdravitev ali omilitev znakov boleznih in izboljšana kakovost življenj (Perez et al., 2004).

Pedersen in sod. (2012) poudarjajo, da se pri bolnikih, ki se zdravijo z obsevanjem ali s kemoterapijo, pojavijo neželeni učinki zdravljenja, ki močno vplivajo na kakovost njihovega življenja. Iz tega razloga je zdravstvena vzgoja in svetovanje pred pričetkom zdravljenja z obsevanjem pomembna, saj je namenjena psihofizični pripravi bolnika na zdravljenje. Le poučeni bolniki bodo lahko aktivno skrbeli za preprečevanje in lajšanje neželenih učinkov obsevanja.

Taylor (2014) ugotavlja, da se pri zdravljenju z obsevanjem pri bolnikih lahko pojavijo različni neželeni učinki, ki so posledica zdravljenja z obsevanjem. Takojšnji neželeni učinki se pogosto pojavljajo nekaj ur po obsevanju in so različni glede na področje obsevanja. Kažejo se lahko kot slabost, bruhanje, dehidracija, driska, glavobol in želodčne težave. Dolgoročni neželeni učinki pa vključujejo povečano možnost ponovitve raka, nepopravljivo škodo celic in poškodbe krvnih žil.

Pedersen in sod. (2012) so v svoji študiji ugotovili, da se pri bolnikih, ki niso poučeni o neželenih učinkih zdravljenja z obsevanjem, zmanjša kakovost življenja. To pa pomeni poslabšanje oziroma napredovanje boleznih. Slabšanje počutja lahko vpliva negativno in posledično bolnik obupa. Bolnike je treba poučiti o tem, da lahko sami ali s pomočjo svojih bližnjih, z različnimi ukrepi, neželene učinke omilijo in tudi uspešno obvladajo.

Številne raziskave v preteklosti, o pomembnosti svetovanja bolnikom pred zdravljenjem z obsevanjem, so pokazale, da ima svetovanje močan vpliv na bolnikovo zdravljenje. Dokazale so, da le dobro informiran in osveščen bolnik lahko sodeluje in razume zdravljenje z obsevanjem. Obenem pa so rezultati raziskav pokazali, da se pri dobro informiranem bolniku pred pričetkom zdravljenja z obsevanjem zmanjša strah in tesnoba. Kadar bolnik ve kaj lahko od zdravljenja pričakuje, s katerimi neželenimi učinki se lahko sreča, lažje premaguje morebitne neželene učinke zdravljenja (Johnson, 1996; Poroch, 1995; Thomas, et al., & Stockton, 2000).

Ker pa je zdravstvena nega od leta 2000 zelo napredovala, so te študije v preteklosti pripomogle k temu, da se današnje študije osredotočajo predvsem na to, katere so najboljše strategije in načini za pripravo bolnikov na obsevanje (The National Oncology Nursing Society, 2007).

Bishop (2009) pravi, da je medicinska sestra tista, ki pomembno vpliva na celovito informiranje bolnika o zdravljenju in zdravstveni negi, kar posredno vpliva na izboljšanje kakovosti življenja bolnikov tako v obdobju bolnišničnega kot zunaj bolnišničnega onkološkega zdravljenja in rehabilitacije. Bolnika motivira, spodbuja in vpliva na seznanjenost o ukrepih za omilitev neželenih učinkov onkološkega zdravljenja.

Iz tega razloga je uspešno zaživela posvetovalnica za onkološko zdravstveno nego na Onkološkem inštitutu Ljubljana.

Individualno svetovanje bolnikom v posvetovalnici onkološke zdravstvene nege

Zagotavljanje zdravstvene vzgoje bolnika je torej nujno za dober izid zdravljenja. Zdravniki bolnike obveščajo o načrtu zdravljenja ter koristih in tveganju predlaganega zdravljenja. Vse to pri bolnikih vzbuja potrebo po pridobivanju dodatnih informacij, kako ravnati pri možnem pojavu neželenih učinkov sistemskega zdravljenja, prehrani, čustvenem spoprijemanju s težavami in drugih aktivnostih, kjer ima pomembno vlogo medicinska sestra (Swanson&Koch 2010).

Z individualnim svetovanjem v posvetovalnici za onkološko zdravstveno nego pomembno vplivamo na bolnika z učnimi vsebinami, za posamezna zdravstveno vzgojna področja. Izdelani so standardi za posamezna zdravstveno-vzgojna področja z učnimi vsebinami, ki omogočajo poenotenje procesa zdravstveno-vzgojnega dela izvajalcev in s katerimi se lahko zagotavlja kakovost na tem področju.

Bolniki imajo možnost individualnega svetovanja osebno, po elektronski pošti ali s pomočjo telefonskega razgovora. Svetovanja so namenjena ambulantno zdravljenim bolnikom pred specifičnim onkološkim zdravljenjem, med njim in po njem. Vsako svetovanje se tudi dokumentira v bolnikovo dokumentacijo. Zapisi so vidni v bolnišničnem informacijskem sistemu.

Na OIL v posvetovalnici za onkološko zdravstveno nego se bolnikom poda celovite informacije o zdravstveni negi med onkološkim zdravljenjem, s ciljem preprečevanja oz. lajšanja neželenih učinkov specifičnega onkološkega zdravljenja, reševanja individualnih težav bolnikov ter dviga kakovosti življenja v med zdravljenjem.

RAZPRAVA

Ker se bolniki z rakom med onkološkim zdravljenjem soočajo z različnimi neželenimi učinki, ki pomembno vplivajo na kakovost njihovega življenja, je zelo pomembno individualno svetovanje bolnikom pred pričetkom zdravljenja z obsevanjem v posvetovalnici onkološke zdravstvene nege. Danes vemo, da bolniki, ki so dobro informirani in imajo dovolj znanja, lahko nekatere izmed težav uspešno preprečijo in obvladujejo sami. Pomembna je zdravstvena vzgoja, kjer ima bistveno vlogo medicinska sestra. Ta mora imeti ustrezno strokovno in pedagoško znanje. V obliki individualnega pogovora bolnika seznaniti o možnih pričakovanih učinkih obsevanja in mu posreduje tudi ustrezna pisna navodila. Osnovna naloga medicinske sestre je izobraževanje onkološkega bolnika in njegovih bližnjih. Lažje premagovanje neželenih učinkov obsevanja pripomore k višji kakovosti življenja med zdravljenjem z obsevanjem in samooskrbo.

ZAKLJUČEK

Skozi individualno svetovanje želimo doseči, da bo bolnik lažje premagoval neželene učinke, ki se lahko pojavijo pri onkološkem zdravljenju. Za doseg tega izjemno zahtevnega cilja je pomembno informiranje, učenje, vzgajanje, svetovanje v kombinaciji in z različnimi poudarki v različnih fazah vzgojnega procesa.

V današnjem času ob nenehnem napredku zdravstvene nege, smo izoblikovali učinkovite zdravstveno negovalne strategije za aktivno vključevanje bolnikov in njihovih bližnjih v sam zdravstveno vzgojni proces. Razširitev dejavnosti v posvetovalnici za onkološko zdravstveno nego na Onkološkem inštitutu Ljubljana, je vsekakor eden od uspešnih dosežkov in pristopov do sedaj.

Kompleksna obravnava onkoloških bolnikov zahteva multidisciplinarno sodelovanje vseh zdravstvenih delavcev. Le tako sodelovanje pripomore k temu, da se pri bolnikih preprečijo še druge možne komplikacije pri soočanju z neželenimi učinki onkološkega zdravljenja.

LITERATURA

Bishop, C.S., 2009. *The critical role of oncology nurse practitioners in cancer care: future implications*. *Oncol Nurs Forum*; 36(3), pp.: 267-9.

Edmonds, M., & McGuire, D., 2007. *Treatment adherence in head and neck cancer patients undergoing radiation therapy: Challenges for nursing*. *Journal of Radiology Nursing*, 26, pp. 87-92.

Johnson, J.E., 1996. *Coping with radiation therapy: Optimism and the effect of preparatory interventions*. *Research in Nursing and Health*, 19, pp. 3–12. doi:10.1002/(SICI)1098-240X(199602)19:1<3::AID -NUR1>3.0.CO;2-S.

Lokar, K., 2009. *Vpliv sistemskega zdravljenja na razvoj onkološke zdravstvene nege*. In: Kotnik, M., Đuratović, A., Lokar, K., Bernot, M., eds. *Kaj mora medicin-*

ska sestra vedeti o sistemske zdravljenju raka in zdravstveni negi: zbornik predavanj, Ljubljana. Ljubljana: Onkološki inštitut, pp.; 2009: 6–8.

Neuss, M.N., Polovich, M., McNiff, K., Esper, P., Gilmore, T.R., LeFebvre, K.B., . . . Jacobson, J.O. 2013. *Updated American Society of Clinical Oncology/ Oncology Nursing Society chemotherapy administration safety standards including standards for the safe administration and management of oral chemotherapy*. *Oncology Nursing Forum*, 40, pp. 225–233. doi:10.1188/13.ONF.40-03AP2.

Oncology Nursing Society 32nd Annual Congress, April 24-27, 2007, Las Vegas, NV.

Pedersen, B., Dorte, P., Kockved and Lene, L., 2012. *Living with side effects cancer treatment – challenge to target information*. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, pp.. 723-715.

Perez, C., Halperin E., Luther, B Schmidh-Urlich R, 2004. *Principles and practice of Radiation Oncology. 4th ed*. Philadelphia: Lippincott&Williams&Willkins.

Porocho, D., 1995. *The effect of preparatory patient receiving radiation therapy*. *Cancer Nursing*, 18, 206-214.

Swanson, J., Koch, L., 2010. *The role of the oncology nurse navigator in distress management of adult inpatients with cancer: a retrospective study*. *Oncol Nurs Forum* Jan;37(1), pp:69-76.

Taylor, C., 2014. *Patient satisfaction with information on late effects*. *Art&science*, February, 13:1.

Thomas, R., Daly, M., Perryman, B., & Stockton, D., 2000. *Forewarned is forearmed—Benefits of preparatory information on video cassette for patients receiving chemotherapy or radiation therapy - A randomised controlled trial*. *European Journal of Cancer*, 36, pp. 1536–1543.